

DUŠKO DIMITRIJEVIĆ

KA PRAVEDNIJEM SVETSKOM EKONOMSKOM PORETKU – OD IDEJE DO REALIZACIJE

Razvoj savremenih međunarodnih odnosa uslovljen je svetskom političkom i ekonomskom krizom koja podstiče ubrzano geopolitičko pregrupisanje na ravni između zemalja Globalnog severa i Globalnog juga. Budući da kompromis između ove dve grupe zemalja nije postignut, inicirana je ideja o Novom svetskom ekonomskom poretku koju promovišu regionalne sile u usponu okupljene oko BRIKS-a kao međuvladinog foruma za saradnju koji treba da posluži ostvarivanju interesa različitih zemalja bez obzira na njihovu civilizacijsku pripadnost, ekonomske ili društveno-političke sisteme kojima inkliniraju. Realizacija ove ideje, mogla bi da dovede do zamene još uvek vladajućeg neoliberalnog poretka, a za šta su potrebne reforme međunarodnih ekonomskih institucija, uspostavljanje alternativnog međunarodnog finansijskog sistema, konsolidacija i progresivni razvoj međunarodnog ekonomskog prava i reafirmacija uloge Ujedinjenih nacija (UN). Ideja o Novom svetskom ekonomskom poretku nije nova i prati duh ranije proklamovanog koncepta Novog međunarodnog ekonomskog poretka (NMEP), koji je bio u fokusu rada UN i Pokreta nesvrstanih decenijama unazad, a čijem razvoju ova studija posvećuje posebnu pažnju.

Ključne reči: *Novi svetski ekonomski poredak, NMEP, UN, Pokret nesvrstanih, BRIKS*

U V O D

Kao što je poznato, transformacija međunarodne zajednice uticala je na ulogu i značaj sistema međunarodnih odnosa nakon završetka Drugog svetskog rata.

Dr Duško Dimitrijević, naučni savetnik u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, e-mail: dimitrijevicd@diplomacy.bg.ac.rs. Rad je nastao u okviru projekta „Srbija i izazovi u međunarodnim odnosima 2023. godine“, kojeg finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnoloških inovacija Republike Srbije, a realizuje Institut za međunarodnu politiku i privredu tokom 2023. godine.

Ovaj sistem bio je direktno uslovljen promenama u sferi državne vlasti. Posledice ovih promena bile su u funkciji uspostavljanja novog poretka globalnog upravljanja koji je proizašao iz političko-teritorijalnih modifikacija, internacionalizacije svetske privrede i naučno-tehnoloških revolucija. Novi poredak imao je važan zadatak da legitimise status međunarodne strukture nastale nakon velikih ratnih zbivanja, političkog urušavanja i destabilizacije. Da bi se pravilno razumeo značaj tog fenomena, dovoljno je podsetiti se koncepta međuzavisnosti koji je postojao u ranijoj fazi istorijskog razvoja međunarodne zajednice. Međuzavisnost je bila društveni koncept koji je prvenstveno odražavao odnos saradnje i saobraćaja između dve ili više država. Danas se značenje pojma međuzavisnosti znatno proširilo. Savremenu međunarodnu zajednicu karakteriše povezivanje najrazličitijih oblasti ljudskog delovanja ne samo kroz različite oblike međudržavnih odnosa koji su usloženi povećanim brojem novih država na međunarodnoj sceni, već generalno i multiplikacijom međunarodnih političkih aktera od međuvladinih i nevladinih organizacija do transnacionalnih korporacija i drugih tzv. nedržavnih subjekata međunarodnih odnosa. Stvaranje savremenog sistema međunarodnih odnosa sledstveno odlikuje transnacionalna međuzavisnost (transnacionalizacija), koja je dovela do holističkog pristupa u uspostavljanju novih struktura globalnog poretka koji u svetskim razmerama vodi ka sve većoj političkoj i ekonomskoj integraciji i zavisnosti.¹ Ova društvena transformacija posledica je procesa globalizacije koja ima direktne reperkusije na postepeno ograničavanje i preoblikovanje državne vlasti, pa time i na promenu klasičnog koncepta međunarodne zajednice.²

Dok se koncept međunarodne zajednice tradicionalno opisivao kao „evropski pravni poredak“ (*Ius publicum Europaeum*), koji je inaugurisao suverenost i pravnu jednakost Vestfalskim mirom iz 1648. godine, kao važnim događajem u istoriji međunarodnih odnosa, dotle se u novim okolnostima koncept međunarodne zajednice sve više tretira kao sistem koji teži eliminaciji geografskih razlika, brisanju kulturnih isključivosti i prihvatanju i primeni zajedničkih vrednosti i pravila ponašanja. Novi koncept međunarodne zajednice koji je nastao je u 20. veku, ne predstavlja veštačko ideološko opravdanje realpolitičke teorije međunarodnih odnosa koja promoviše državu kao isključivog i najvažnijeg aktera ovih odnosa i jedinog imaoca političke moći u svetu prožetom anarhičnim i totalitarnim vrednostima.³ Naprotiv, ovaj koncept počiva na (neo)liberalnoj teoriji koja smatra da

¹ Joseph S. Nye, Robert O. Keohane, „Transnational Relations and World Politics: An Introduction“, *International Organization*, No. 3, Vol. 25, 1971, 329–349.

² Boris Krivokapić, *Međunarodno pravo – koreni, razvoj, perspektive*, Megatrend univerzitet, Beograd, 2006, 159–163.

³ Radovan Vukadinović, *Izabrana djela: Teorije međunarodnih odnosa, teorije spoljne politike*, CID, Fakultet političkih nauka, Podgorica, 2009, 144 i dalje.

država nije jedini akter međunarodnih odnosa, te da međunarodnu zajednicu čine još i međunarodne organizacije i nevladini akteri (privredne korporacije i pojedinci), gde svaki od njih ima svoj delokrug aktivnosti i interesa koji odražava transnacionalni okvir odnosa uzajamne međuzavisnosti.⁴ Samo u jednoj takvoj konstelaciji bilo bi moguće i shvatiti razvoj integrisanog sistema upravljanja koji postepeno evoluirao počev od Prvog svetskog rata, pa sve do danas.

Uloga međunarodne zajednice pored održavanja univerzalnog mira i bezbednosti, otud se postepeno širi i na povezivanje nacionalnih ekonomija u globalizovani sistem upravljanja tržištima kroz međunarodnu podelu rada, uvođenjem novih tehnologija i izgradnjom novih međunarodnih režima koji obuhvataju posebne norme, principe i standarde u različitim pravnim oblastima (npr. u oblastima ljudskih prava, međunarodnog ekonomskog prava, zaštite životne sredine, i dr.). Njene aktivnosti koje su podložne stalnim promenama, pokrivaju različite prostorno-funkcionalne dimenzije – od regionalnih, preko transnacionalnih, pa sve do nadnacionalnih. Sa tim aktivnostima, nužno dolaze do izražaja i naponi na ojačavanju veza koje udružuju različite međunarodne aktere na rešavanju različitih svetskih problema. Novi stepen integrisanosti manifestovan je tako, još tokom Drugog svetskog rata. Težeći za mirom i bezbednošću, kao idejom vodiljom u uspostavljanju pravednijeg svetskog poretku, progresivniji deo međunarodne zajednice usvojio je Atlantsku povelju 1941. godine, proklamujući principe saradnje i solidarnosti. Princip saradnje je, prema vladajućem mišljenju, predstavljao međunarodnu obavezu država koja proizilazi iz povećanog obima međuzavisnosti u ekonomskoj i drugim sferama društvenog života. Princip solidarnosti s druge strane, smatran je međunarodnom obavezom država da sarađuju u postizanju opšteg dobra kroz formulisanje javnih politika koje implicitno ili eksplicitno vode računa o zajedničkim vrednostima čitave međunarodne zajednice. Oba navedena principa, predstavljala su u stvari začetke stvaranja novog koncepta međunarodnog ekonomskog poretku čiju je realizaciju trebalo ostvariti kroz multilateralne oblike institucionalne saradnje.

Tako su u julu 1944. godine, zaključeni Bretonvudski sporazumi između 44 vlade na čelu sa SAD, a u cilju stvaranja širih i stabilnijih ekonomskih odnosa. Istovremeno su osnovane i međunarodne finansijske institucije – Međunarodna banka za obnovu i razvoj (*International Bank for Reconstruction and Development* – IBRD) i Međunarodni monetarni fond (*International Monetary Fund* – IMF), koje će kasnije postati glavni stubovi međunarodnog finansijskog sistema (u okviru sistema Svetske banke). Međutim, razvoj koncepta novog međunarodnog

⁴ R. O. Keohane, J. S. Nye, op. cit., 329–349.

ekonomskog poretka nije započeo sve do završetka Drugog svetskog rata. Njegovo osmišljavanje i realizacija bila je deo napora sistema UN koji je kroz usvajanje niza rezolucija i deklaracija programskog karaktera proklamovao pravne, političke i ekonomske principe.⁵ Ti principi bili su modelirani s ciljem da doprinesu uspostavljanju alternativnog modela međunarodnih ekonomskih odnosa, ili pak, unapređenju i restrukturiranju postojećeg kako bi se otklonio ogromni ekonomski jaz između razvijenih zemalja Severa i nerazvijenih zemalja Juga (tj. zemalja u razvoju i manje razvijenih zemalja okupljenih u okviru Pokreta nesvrstanih i političkih platformi za saradnju zemalja južne hemisfere Jug-Jug i Grupe 77). U tom smislu, ovaj koncept (koncept NMEP-a), nametnuo se i kao ozbiljna ekonomska doktrina zemalja Trećeg sveta čija je realizacija u međunarodnoj praksi trebalo da dovede do sveukupnog društvenog razvoja i ekonomskog blagostanja. Ustanovljavanje NMEP-a ostalo je međutim, do samog kraja uslovljeno mnogobrojnim političkim i ekonomskim determinantama, a njegovo sprovođenje bilo je u direktnoj korelaciji sa procesom konsolidacije i progresivnog razvoja principa i pravila međunarodnog ekonomskog prava.

RAZVOJ NMEP-a

Osmišljavanje koncepta NMEP-a

Odmah nakon Drugog svetskog rata, UN su preuzele ulogu vodećeg aktera u razvoju savremenih međunarodnih odnosa. One su bile ključni faktor u naporima nerazvijenog dela sveta da osmisli i izgradi pravedniji i demokratskiji međunarodni ekonomski poredak. Kao progresivni politički koncept ovaj poredak bio je određen opštim ciljevima i principima UN. Budući da su opšti ciljevi i principi UN obuhvatili najširi dijapazon pitanja bitnih za unapređenje ekonomskog i društvenog razvoja, ali i očuvanje međunarodnog mira i bezbednosti, bilo je jasno da stvaranje novog međunarodnog ekonomskog poretka mora biti sinhronizovano sa njima. Ova sinhronizacija pretpostavljala je jačanje međunarodnih nadležnosti na račun državnog suvereniteta, kao i podelu ovih nadležnosti između različitih aktera međunarodnih odnosa. Na doktrinarnom planu, pomenuta tendencija opravdavala se neoliberalnim konceptom složene međuzavisnosti prema kojem saradnja različitih međunarodnih aktera treba da dovede do otklanjanja

⁵ Christian Tomuschat, „New International Economic Order“, *Encyclopedia of Public International Law* (Ed. R. Bernhardt), Elsevier, Amsterdam, 1997, 578 i dalje; Jerzy Makarczyk, *Principles of a New International Economic Order: A Study of International Law In the Making*, Martinus Nijhoff Publisher, Leiden, 2001, 123.

kolizije između nacionalnih i međunarodnih nadležnosti vezanih za regulisanje društveno-ekonomskih odnosa. Navedeni koncept bio je od naročitog značaja u oblasti međunarodne trgovine koja je zbog protekcionizma prisutnog pre Drugog svetskog rata dovela do paralize svetske privrede. Složena međuzavisnost manifestovala se najpre u pokušaju stvaranja prve međunarodne trgovinske organizacije 1947. godine. Ova inicijativa je međutim, doživela krah, pa je sklopljen Opšti sporazum o carinama i trgovini (*General Agreement on Tariffs and Trade* – GATT), koji je imao zadatak da promovise pravo na ekonomski razvoj i trgovinu bez diskriminacije.

Pomenuti pokušaji uspostavljanja posleratnog međunarodnog ekonomskog poretka izražavali su interese industrijski razvijenih zemalja zbog čega su nerazvijene zemlje i zemlje u razvoju 1952. godine, pokrenule pitanje trajnog suvereniteta nad prirodnim resursima tokom rasprave pred UN o nacrtu Međunarodnog pakta o ljudskim pravima. Tom prilikom, potvrđeno je da pravo na samoopredeljenje spada u korpus osnovnih ljudskih prava, i da pored političkog, ovo pravo ima i ekonomski i socijalni aspekt. Oslanjajući se na Povelju UN i Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, 14. decembra 1960. godine, Generalna skupština je usvojila istorijski važnu Deklaraciju 1514 (XV) o davanju nezavisnosti kolonijalnim narodima i državama.⁶ Sledilo je potom i usvajanje Rezolucije 1803 (XVII) od 14. decembra 1962. godine, kojom je potvrđeno suvereno pravo svake države (nacije i naroda) da raspolaže svojim bogatstvom i prirodnim resursima.⁷

Neposredno pre usvajanja ovih odluka, nove emancipovane države Azije i Afrike, tek oslobođene od kolonijalnog jarma, održale su konferenciju u Bandungu 24. aprila 1955. godine, na kojoj su usvojile Deklaraciju o unapređenju svetskog mira i saradnje.⁸ Deklaracija je sadržala „Dekalog principa“ koji *inter alia*, obuhvata principe poštovanja osnovnih ljudskih prava, poštovanja suvereniteta i teritorijalnog integriteta svih nacija, priznavanja jednakosti svih rasa i jednakosti svih velikih i malih naroda, uzdržavanje od intervencije ili mešanja u unutrašnje stvari drugih država i poštovanje prava svake nacije da se brani pojedinačno ili kolektivno u skladu sa Poveljom UN (što pretpostavlja uzdržavanje od upotrebe aranžmana kolektivne odbrane koji služe posebnim interesima velikih sila, kao i odricanje od vršenja pritiska na druge zemlje). Pored toga, ova Deklaracija obuhvata i zabranu agresije ili pretnje agresijom, rešavanje svih međunarodnih sporova mirnim putem,

⁶ United Nations General Assembly Resolution 1514 (XV): Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples, 974th Plenary Meeting, 14 December 1960.

⁷ United Nations General Assembly Resolution 1803 (XVII): Permanent sovereignty over natural resources, 1194th Plenary Meeting, 14 December 1962.

⁸ Dragan Bogetić, *Nesvrstanost kroz istoriju*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2019, 31.

kao i principe unapređenja zajedničkih interesa i saradnje, poštovanja pravde i međunarodno preuzetih obaveza.⁹ Navedena ideološka platforma trebalo je da posluži za radikalnu demokratizaciju međunarodnih odnosa uz očuvanje međunarodnog mira i bezbednosti.

Međutim, u uslovima oštre blokovske podeljenosti sveta između Istoka i Zapada (komunističkog i kapitalističkog bloka zemalja okupljenih oko NATO pakta i Varšavskog ugovora), bilo je jasno da je velike sile neće podržati. U takvim uslovima alternativu je predstavljao Pokret nesvrstanih (*Non-Aligned Movement*), koji je bio duboko posvećen unapređenju mirne koegzistencije svih naroda sveta, kao i otklanjanju ekonomskih razlika koje su objektivno postojale između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju.¹⁰ Iako je bio izložen povremenim krizama, Pokret je imao svoj „zlatni period“ uspona kada je njegova doktrina u domenu međunarodne politike pokazala veliku progresivnu snagu u promociji nezavisnosti i borbi protiv imperijalizma i neokolonijalizma, odnosno protiv svih vidova agresije, okupacije, rasizma, dominacije i torture.

U pogledu razvoja i transformacije međunarodnih ekonomskih odnosa, strateško opredeljenje Pokreta nesvrstanih bila je borba za prevazilaženje sve izraženije tendencije da „bogatiji postaju sve bogatiji, a siromašni sve siromašniji“. S tim u vezi, otklanjanje jaza koji je postojao između industrijski razvijenog Severa i nerazvijenog Juga bila je vodeća paradigma u osmišljavanju i sprovođenju koncepta NMEP-a donetog na inicijativu Pokreta nesvrstanih i pod pokroviteljstvom UN.

Osnivanje i sprovođenje NMEP-a

Nova faza razvoja koncepta NMEP-a započela je 1961. godine, kada je Generalna skupština UN u cilju stvaranja uslova stabilnosti i blagostanja koji su bili neophodni za održavanje mirnih i prijateljskih odnosa između država promovisala deceniju razvoja i program međunarodne ekonomske saradnje. Tokom plenarne sesije održane 19. decembra iste godine, Generalna skupština je usvojila i Rezoluciju 1720 (XVI), kojom je potvrdila pravo naroda na trajni suverenitet nad prirodnim izvorima i bogatstvima.¹¹ U junu 1964. godine, UN su uspostavile Konferenciju o trgovini i razvoju (*Conference on Trade and Development*

⁹ Leo Mates, *Nesvrstanost, teorija i savremena praksa*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1970, 249 i dalje.

¹⁰ Mohammed Bedjaoui, „Non-alignment et Droit international“, *Recueil des Cours*, Vol. 151 (1976/III), La Haye, Springer, Netherlands, 1978, 337 i dalje.

¹¹ United Nations General Assembly Resolution 1720 (XVI): Permanent Sovereignty over natural resources, 1084th Plenary Meeting, 19 December 1961.

– UNCTAD), kao svoje stalno telo i forum za strateško promišljanje o pitanjima međunarodne trgovine i razvoja i kao protivteže GATT-u.¹² Istovremeno je usvojena zajednička deklaracija zemalja u razvoju kojom je formirana Grupa 77 koja je dobila značajnu ulogu u stvaranju NMEP-a (naročito od usvajanja Alžirske povelje 1967. godine, kojom je došlo do institucionalizacije ove međuvladine organizacije unutar sistema UN).

Za razvoj NMEP-a od posebnog važnosti bila je Prva sednica UNCTAD-a održana 1964. godine, na kojoj su usvojeni strateški značajni principi. Ovaj regulatorni okvir obuhvatio je principe slobodne trgovine i industrijalizacije, zatim principe preferencijalne zaštite i nereciprociteta, ograničavanja cenovnih podsticaja za neekonomske aktivnosti, pružanja tehničke i multilateralne pomoći nerazvijenim zemljama, pružanja pomoći kroz razmenu proizvoda i kompenzaciono finansiranje razmene, potom principe raspolaganja viškovima dobara po međunarodnim standardima, zabranu dampainga, davanja kredita kroz otplatu u nacionalnim valutama ili u robi, principe podsticanja platnobilansnih aranžmana među zemljama u razvoju, itd. Uopšte uzev, svi navedeni principi uključivali su zahteve za suverenu jednakost i nediskriminaciju, uz uvažavanje razlika koje postoje u stepenu ekonomskog razvoja, što je bio jedan od glavnih razloga borbe Trećeg sveta protiv neokolonijalizma u međunarodnim ekonomskim odnosima.¹³

Kad je svetska trgovina počela dramatično da se širi, zemlje u razvoju uočile su potrebu za ujednačavanjem pravnih standarda koji su do tada regulisali međunarodnu trgovinu. Na zahtev ovih zemalja, 1966. godine, formirana je Komisija UN za međunarodno trgovinsko pravo (*United Nations Commission for International Trade Law – UNCITRAL*), kao pomoćno telo UN odgovorno za razvoj i kodifikaciju međunarodnog trgovinskog prava. Budući da nije bilo u stanju postići pravovremenu i adekvatnu zaštitu ekonomskih interesa zemalja u razvoju (čemu je delom doprineo i nov oblik sredstva plaćanja u međunarodnom platnom prometu u vidu specijalnih prava vučenja), na Trećoj konferenciji UNCTAD-a održanoj u maju 1972. godine, usvojena je Rezolucija 45 (III) kojom je potvrđena namera pomenutih zemalja da uspostave „opšteprijhvatljiv normativni sistem za regulisanje međunarodnih ekonomskih odnosa i smanjenje prepreka međunarodnoj trgovini“.¹⁴

¹² Massoud Karshenas, „Power, Ideology and Global Development: On the Origins, Evolution and Achievements of UNCTAD“, *Forum* 2016, No. 4, Vol. 47, 2016, 664 i dalje.

¹³ Vijay Prashad, *The Darker Nations: A People's History of the Third World*, The New Press, New York, 2007, 34 i dalje.

¹⁴ Jelena Vilus, „Međunarodno privredno pravo i novi međunarodni ekonomski poredak“, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, br. 3, Beograd, 1976, 286.

Ova Rezolucija insistirala je na zahtevu za izradu Povelje o ekonomskim pravima i obavezama država, koji je kasnije, na Četvrtom samitu Pokreta nesvrstanih održanom u Alžiru 1973. godine, podržan preporukom Generalne skupštine UN. Međutim, pre njene izrade pod pokroviteljstvom UN, na Šestoj specijalnoj sednici Generalne skupštine od 1. maja 1974. godine, usvojena je Deklaracija o „osnivanju NMEP-a, kao i Akcioni program za njegovo sprovođenje”.¹⁵

Donošenju navedenih dokumenata prethodila je velika ekonomska kriza u svetu, izazvana odlukom američkog predsednika Ričarda Niksona iz 1971. godine, da ukine konvertibilnost američke valute prema zlatu (tzv. zlatno-devizni standard), što je dovelo fluktuirajućih deviznih kurseva u odnosu na dolar, čime je Bretonvudski međunarodni monetarni sistem, u formi u kojoj je nastao, prestao da postoji. Uz ovaj tzv. Niksonov šok, dodatni problem je izazvao naftni embargo država članica Organizacije zemalja izvoznica nafte (*Organization of the Petroleum Exporting Countries* – OPEC), prema zapadnim zemljama koje su podržavale Izrael u Jomkipurskom ratu protiv arapskih zemalja u oktobru 1973. godine. Zemlje u razvoju iskoristile su te događaje kao zgodan trenutak da upute zahtev za suštinskim promenama svog položaja u međunarodnim ekonomskim odnosima. Kako su se pregovori oko implementacije Deklaracije o osnivanju NMEP-a i Akcionog programa odvijali otežano (zbog velikog neslaganja o obimu i načinu njihove implementacije između razvijenih i nerazvijenih zemalja), iznet je predlog za usvajanje Povelje o ekonomskim pravima i obavezama država.¹⁶

Povelja o ekonomskim pravima i obavezama država usvojena je na 29. zasedanju Generalne skupštine UN 12. decembra 1974.¹⁷ Usvajanje Povelje pokazalo je

¹⁵ Deklaracija poziva na uspostavljanje poretka zasnovanog na suverenoj jednakosti država i na najširoj saradnji koja bi se temeljila na pravičnosti. Ona potvrđuje potpunu i trajnu suverenost država nad prirodnim resursima i nacionalnim bogatstvima i jemči pravo na restituciju i punu nadoknadu za njihovu eksploataciju i oštećenje. Primena Akcionog programa trebalo je da doprine se uravnoteženom ekonomskom razvoju, kroz bolje razumevanje (solidarnost), između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju. V. United Nations General Assembly Resolution 3201 (S-VI): Declaration on the Establishment of a New International Economic Order, 2229th plenary meeting, New York, 1. May 1974; United Nations General Assembly Resolution 3202 (S-VI): Programme of Action on the Establishment of a New International Economic Order, 2229th plenary meeting, New York, 1. May 1974.

¹⁶ Milan Bulajić, *Međunarodno pravo ekonomskog razvoja*, Savez udruženja pravnika Jugoslavije, Beograd, 1980, 68.

¹⁷ Povelja potvrđuje pravo svake države nad prirodnim resursima i nacionalnim bogatstvima. U tu svrhu, svaka država ima pravo i dužnost da bira sredstva i ciljeve razvoja i da mobilize i koristi svoje bogatstvo i resurse za sprovođenje progresivnih ekonomskih i društvenih reformi koje često

želju većine članica međunarodne zajednice da se izvrši kodifikacija i progresivni razvoj regulatornog okvira NMEP-a. Ideje koje se promovišu u Povelji odnose se na unapređenje ravnopravnih međunarodnih ekonomskih odnosa, koji treba da budu zasnovani na suverenoj jednakosti, međuzavisnosti, zajedničkom interesu i saradnji svih država bez obzira na njihov ekonomski i društveni sistem. Povelja je u suštini značila prekretnicu u načinu normativnog regulisanja tokova NMEP-a koji su imali za cilj da doprinesu stvaranju uslova za postizanje opšteg ekonomskog i društvenog napretka. Povelja je promovisala nekoliko značajnih principa koji reafirmišu principe i ciljeve sadržane u Povelji UN (od prava na samoopredeljenje, preko principa suverene jednakosti, zabrane kršenja teritorijalnog integriteta i političke nezavisnosti, zabrane intervencije u unutrašnje stvari država, mirne koegzistencije, poštovanja ljudskih prava, unapređenja međunarodne saradnje, ispunjavanja međunarodnih obaveza u dobroj veri, mirnog rešavanja sporova i postizanja socijalne pravde), a koji su suštinski razrađeni u Deklaraciji o principima međunarodnog prava o prijateljskim odnosima i saradnji država u skladu sa Poveljom UN usvojenom Rezolucijom Generalne skupštine 2625 (XXV) 24. oktobra 1970. godine.¹⁸ Uz princip mirne koegzistencije, u Povelji je proklamovano i pravo na ekonomsko samoopredeljenje koje omogućava svakoj državi da se bez ikakve diskriminacije angažuje u različitim oblastima međunarodne ekonomske saradnje. Konačno, univerzalnost i globalna međuzavisnost unutar NMEP-a trebalo je da počiva na obavezi država da međusobno saraduju i doprinose uravnoteženoj ekspanziji svetske ekonomije, uzimajući u obzir blisku međuzavisnost između blagostanja razvijenih zemalja i rasta i razvoja nerazvijenih zemalja.¹⁹ Budući da Povelja insistira na uspostavljanju ravnopravnosti u uslovima nejednakosti u ekonomskim odnosima, razvijene zemlje doživljavale su Povelju kao prinudnu kompenzaciju za svoju raniju kolonijalnu politiku. Štaviše, ona je po njima bila izraz „tiranije većine“ u UN koja je dovela do ozbiljnog ugrožavanja njihovih ekonomskih interesa u saradnji sa Trećim svetom.²⁰

uključuju pravo na eksproprijaciju i prenos vlasništva nad stranom imovinom, kao i pravo kontrole nad stranim investicijama. V. United Nations General Assembly Resolution 3281 (XXIX): Charter of Economic Rights and Duties of States, Twenty-Ninth Session, Supplement No. 31 (A/9631), New York, 12 December 1974.

¹⁸ United Nations General Assembly Resolution 2625 (XXV): Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with Charter of the United Nations, Twenty-Fifth Session, New York, 24 October 1970.

¹⁹ M. Bulajić, op. cit.

²⁰ Jovan Čavoški, „Za jedan pravedniji svet: Jugoslavija, nesvrstani, i borba za Novi međunarodni ekonomski poredak (1973–1976)“, *Tokovi istorije*, br. 2, INIS, Beograd, 2022, 217.

Stagnacija NMEP-a

Završetkom ekonomske krize izazvane naftnim embargom, razvijene zemlje krenule su sa novim taktikama u odnosima sa zemljama u razvoju. Iako su nastavile da se protive delovanju Pokreta nesvrstanih, one su takođe učinile i određene ustupke tokom svojih izlaganja na Sedmoj specijalnoj sednici Generalne skupštine UN održanoj 1975. godine, na kojoj su iznele predloge za unapređenje saradnje na subregionalnom i međuregionalnom nivou, kao i inicijative o sprovođenju reformi međunarodnih finansijskih institucija, podsticanju ekonomskog razvoja kroz strane investicije, transferu tehnologija, pružanju ekonomske pomoći, regulisanju duga, uspostavljanju posebnog trgovinskog tretmana za nerazvijene zemlje, itd. Pomenuti predlozi pokazali su volju razvijenih zemalja za postizanjem napretka u sprovođenju ekonomskih reformi. U izvesnom smislu, to je bio i pomak u međusobnim odnosima sa zemljama u razvoju, što se pokazalo usvajanjem Rezolucije 3362 (S-VII) koja je bila posvećena razvoju i međunarodnoj ekonomskoj saradnji.²¹ Suštinski međutim, navedeni pomak nije doveo do pomirenja antagonističkih stavova u vezi sa sprovođenjem ciljeva NMEP-a. Situacija se još više pogoršala nakon Petog samita Pokreta nesvrstanih u Kolombu 1976. godine, na kojem je Pokret nesvrstanih usvojio Program akcije za ekonomsku saradnju između nesvrstanih i zemalja u razvoju sa razvijenim zemljama. Iako je na ovom samitu naglašena neophodnost da treća decenija UN bude u potpunosti posvećena sprovođenju odluka o uspostavljanju uravnoteženijeg ekonomskog poretka zasnovanog na pravdi i poštovanju dostojanstva svih učesnika, to se nije desilo. Transformacija postojećeg poretka nije bila moguća bez restrukturiranja celokupnih međunarodnih ekonomskih odnosa (a za šta su konkretni predlozi izneti prethodne godine na ministarskom sastanku u Limi). U nedostatku saglasnosti, NMEP je doživeo svoj prvi ozbiljan neuspeh.

Oštra ideološka podela koja se tih godina dogodila unutar Pokreta nesvrstanih odrazila se i na Šestom samitu održanom u Havani 1979. godine, gde su izneti oprečni stavovi država članica o načinima ostvarivanja NMEP-a.²² Međutim, na Sedmom samitu Pokreta nesvrstanih održanom u Nju Delhiju 1983. godine, potreba za NMEP-om ponovo je bila naglašena pošto je preovlađujući međunarodni sistem bio u sukobu sa osnovnim interesima zemalja u razvoju. Pokret nesvrstanih upozorio je da bi neuspeh u uspostavljanju NMEP-a zasnovanog na jednakosti i pravdi proizveo ozbiljne negativne posledice za sve zemlje.

²¹ United Nations General Assembly Resolution 3362 (S-VII): Development and international economic co-operation, Seventh Special Session, New York, 16 September 1975.

²² D. Bogetić, op. cit., 47.

Sličan zaključak donesen je i na Petoj konferenciji UNCTAD-a održanoj 1979. godine, kada je formalno pokrenuta inicijativa za usvajanjem multilateralne konvencije zasnovane na principima Povelje o pravima i dužnostima država, kojom bi se revidirala postojeća pravila međunarodne trgovine. Usvajanjem Rezolucije 34/142 Generalne skupštine UN od 17. decembra 1979. godine, zatraženo je da se na ovom planu napravi određeni napredak preko UNCITRAL-a kao koordinatora tih aktivnosti.²³ Time je bitka za NMEP nastavljena, iako na nešto drugačijoj ideološkoj osnovi, postajući sve više deo borbe za promenu celokupnog svetskog sistema.²⁴ U tom smislu, razvijen je potpuno novi koncept tzv. prava treće generacije kojim su suštinski potvrđena prava naroda na samoopredeljenje i trajni suverenitet nad nacionalnim bogatstvima i prirodnim resursima (kao *lex lata*), a istovremeno je promovisano i pravo na razvoj (kao *lex ferenda*), kroz ostvarivanje solidarnosti kao jedne od obaveza prihvaćenih NMEP-om.²⁵

Reafirmacija NMEP-a

Nakon urušavanja svetskog političkog bipolarnog poretka početkom poslednje decenije 20. veka, došlo je do izvesnog zasićenja, a što je dovelo do formiranja novog postbipolarnog svetskog poretka sa samo jednom supersilom – SAD, i sa novom podelom sveta na Globalni sever i Globalni jug. Širenje regionalnih ekonomskih blokova i jačanje ekonomskih i političkih snaga potaklo je geopolitičku preorijentaciju na međunarodnoj političkoj sceni.²⁶ Sa finansijskim sistemom Breton Vudsa i plasmanom stranih investicija, opštom deregulacijom svetske trgovine, s ciljem liberalizacije trgovinskih tokova, Treći svet se našao u veoma nezavidnoj ekonomskoj situaciji prouzrokovanoj dužničkom krizom. Posebno težak ekonomski status imale su i bivše socijalističke zemlje koje su sa različitim polaznih pozicija morale da se nose sa ekonomskom i političkom tranzicijom. Suočeci se sa

²³ United Nations General Assembly Resolution 34/142: Co-ordination in the field of International Trade Law, New York, 105th Plenary Meeting, 17 September 1979.

²⁴ Giovanni Arrighi, „The World Economy and the Cold World (1970-1990)“, *The Cambridge History of the Cold War* (Eds. M. P. Leffler, O. A. Westad), Cambridge University Press, Cambridge, 2010, 1–22.

²⁵ Milenko Kreća, *Međunarodno javno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2020, 615 i dalje; United Nations General Assembly Resolution: Declaration on the Right to Development, 97th Plenary Meeting, 4 December 1986.

²⁶ Charles W. Kegley, Eugene R. Wittkopf, *World Politics: Trend & Transformation*, Thompson Learning inc., Wadsworth, 2002; Roy Allison, *The Soviet Union and the Strategy of Non-Alignment in the Third World*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009, 308.

globalizacijskim problemima, privrede ovih zemalja suočile su se i sa dubokom krizom zbog grešaka u ekonomskoj politici koje su dovele do disproporcija u proizvodnim sistemima, do odsustva realno usklađenih budžeta, te do povećanja domaće i spoljne zaduženosti. Primena modela liberalnog međunarodnog poretka koji je promovisao nove oblike društvenih integracija, u praksi je prouzrokovala još veće siromaštvo i ekonomsku zavisnost pomenutih zemalja. Otud je bilo važno stvoriti bazične elemente za rešavanje krucijalnih ekonomskih problema. Naročito se to odnosilo na regulisanje dugova prezaduženih zemalja, a što je zahtevalo odlučnost i istrajnost svih uključenih međunarodnih aktera (od Pariskog i Londonskog kluba poverilaca do međunarodnih finansijskih organizacija).

Prvi pokušaj rešavanja nagomilanih ekonomskih problema došao je od strane UNCTAD-a pod čijim okriljem je 1988. godine, zaključen Sporazum o globalnom sistemu trgovinskih preferencijala koji je imao za cilj smanjivanje tarifa i uklanjanje trgovinskih barijera između zemalja u razvoju. Potom je usledila intervencija Bretonvudskih institucija i SAD, koje su formulacijom predloga i smernica u tzv. Vašingtonskom konsenzusu iz 1989. godine, promovisale već dobro poznati neoliberalni koncept međunarodnih ekonomskih odnosa (počev od uvođenja fiskalne discipline, preusmeravanja javnih rashoda, poreske reforme, liberalizacije kamatnih stopa, uvođenja konkurentnog deviznog kursa, liberalizacije trgovine i stranih investicija, deregulacije, privatizacije i zaštite imovinskih prava). Treći pokušaj rešavanja ekonomskih problema desio se nakon Urugvajске runde pregovora GATT-a održane od 1986. do 1994. godine, iz koje je proizašla Svetska trgovinska organizacija (*World Trade Organization* – WTO). Rad STO na daljoj liberalizaciji međunarodne trgovine i normiranju pravila o rešavanju trgovinskih i investicionih sporova (uz poštovanje principa nediskriminacije, nacionalnog tretmana i najpovoljačnije nacije), započet u okviru runde multilateralnih trgovinskih pregovora 2001. godine u Dohi, završio se kolapsom koji je doveo do još veće podele između razvijenih i nerazvijenih zemalja.²⁷ Sledstveno, svi navedeni pokušaji rešavanja globalnih ekonomskih problema nisu ishodovali neke veće pomake na planu rešavanja zaostalih ekonomskih problema, već su se naprotiv, negativno odrazili na oporavak, održivi ekonomski rast i stabilizaciju zemalja Trećeg sveta i zemalja u tranziciji.

Kako su u međuvremenu zemlje grupisane u okviru Globalnog juga povezale svoju budućnost za zemlje Globalnog severa (a što je bila posledica nepovoljnih

²⁷ Izvestan pomak napravljen je tek 2013. godine, kada je na Devetoj konferenciji STO usvojen tzv. Paket sa Balijsa, koji sadrži sporazum i niz odluka usmerenih na olakšavanje međunarodne trgovine, što suštinski nije promenilo poziciju zemalja u razvoju. V. Sanja Jelisavac Trošić, Aleksandra Tošović Stevanović, Vladimir Ristanović, *Kriza svetske ekonomije na početku 21. veka*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2021, 80–83.

geopolitičkih i ekonomskih prilika), došlo je do diskreditacije ranije promovisanog egalitarnog pristupa Pokreta nesvrstanih. Njegova diskreditacija međutim, nije značila i kraj borbe Trećeg sveta za izgradnju pravednijeg i demokratskijeg međunarodnog ekonomskog poretka. Na tom planu upućeni su zahtevi za jačanjem uloge UN kroz reformu njenih institucionalnih i funkcionalnih kapaciteta, kako bi ova univerzalna organizacija i dalje bila ključni faktor u postizanju mira u svetu i rešavanju najvažnijih političkih, ekonomskih, socijalnih i humanitarnih problema. S obzirom na fundamentalna geopolitička pomeranja do kojih je došlo nakon Hladnog rata, sistem UN imao je značajnu ulogu u realizaciji procesa globalizacije, ali i internacionalizacije međunarodnih odnosa sve u cilju razvoja sistema globalnog upravljanja. Ova dva procesa imala su zadatak da omoguće državama da ostvare sopstvene interese u oblastima u kojima nisu bile kadre da samostalno deluju i donose odluke.²⁸ U tom smislu, sva dostignuća Pokreta nesvrstanih ostvarena u prethodnom periodu nisu smela da izmaknu duhu vremena. Usled nasleđenih odnosa u svetu oličenih u nepomirljivim težnjama razvijenih i nerazvijenih zemalja, nepodudarnosti interesa zemalja Globalnog severa i Globalnog juga, i uopšteno govoreći, zbog nedovoljne zrelosti političkih i društvenih uslova, te snažnog uticaja političkog oportunitizma u međunarodnim odnosima, UN su se našle na raskrsnici kada je trebalo doneti važne odluke o budućim pravcima razvoja međunarodnog ekonomskog poretka. S obzirom na kontinuitet njihovog delovanja, moglo se samo pretpostaviti da će se UN vratiti sopstvenim korenima i proklamovanim ciljevima u budućnosti.²⁹ U konstelaciji novih međunarodnih odnosa na početku novog milenijuma, to je značilo da bi UN trebalo da unaprede svoj institucionalni sistem kroz unapređenje funkcionalnih ovlašćenja koja se tiču međunarodne ekonomske saradnje (pre svega onih iz domena nadležnosti Ekonomskog i socijalnog saveta).³⁰

²⁸ Duško Dimitrijević, Mihajlo Vučić, „Globalisation and the new world order“, *Globalized World: Advantage or Disadvantage*, (Eds. B. Đorđević, T. Tsukimura, I. Lađevac), Global Resource Management, Doshisha University, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2016, 9–28.

²⁹ Duško Dimitrijević, *Reforma Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2009, 9–10.

³⁰ U Agendi za razvoj iz 1994. godine, Generalni sekretar UN Kofi Anan formulisao je niz prioriteta za reformu svetske organizacije koji su se odnosili na ekonomska, socijalna i humanitarna pitanja. U izveštaju pripremljenom za Generalnu skupštinu, 2000. godine, pod nazivom: „Mi narodi: Uloga Ujedinjenih nacija u 21. veku“ (tzv. Milenijumska deklaracija), Generalni sekretar se nadovezao na analizu tri velike teme – oslobađanja od nemaštine, oslobađanja od straha i obezbeđenje budućnosti. Na jubilarnom samitu UN održanom u septembru 2005. godine, Generalna skupština pozabavila se problemima u vezi sa sprovođenjem Milenijumskih ciljeva. Tom prilikom posebno je apostrofirana potreba daljeg jačanja Ekonomskog i socijalnog saveta, kao i adaptacija njegovih

Slična situacija bila je i sa Pokretom nesvrstanih, čija je uloga u ovom isto-rijskom periodu, zbog unutrašnjih ideoloških nesuglasica stavljena na marginu međunarodnih političkih zbivanja. To naravno nije značilo odsustvo volje nesvrstanih zemalja da revitalizuju svoje institucionalne kapacitete u pravcu reafirmacije NMEP-a. Kao respektabilni predstavnik Globalnog juga, Pokret nesvrstanih imao je nezavisnu ulogu u afirmaciji principa koji predstavljaju njegovu „kvintesenciju“ u okviru sistema UN. Pokret je ulagao velike napore da reši ključne svetske probleme u ekonomskoj i socijalnoj sferi kao što su održivi ekonomski razvoj, iskorenjivanje siromaštva i gladi, predupređenje pandemija, prirodnih katastrofa, zagađenja životne sredine, klimatskih promena i migracija, potom prevencije širenja oružja za masovno uništenje i nuklearnog razoružanja, borbe protiv terorizma i međunarodnog kriminala i zaštite ljudskih prava. Zbog promenjenih međunarodnih okolnosti primetno je da se Pokret nesvrstanih na svojim samitima sve više okretao političkim pitanjima međunarodnih odnosa, zbog čega je ekonomskim pitanjima posvetio manje pažnje u odnosu na prethodni period. To međutim, nije sprečilo Pokret da nastavi da reafirmiše svoje obaveze prihvaćene u Deklaraciji o osnivanju NMEP-a i u Povelji o ekonomskim pravima i obavezama država.³¹ U tom smislu, na samitima Pokreta nesvrstanih, često se raspravljalo o konkretnim ekonomskim i socijalnim pitanjima kojima su se inače bavile UN u svom univerzalnom

funkcionalnih nadležnosti u svrhu ispunjavanja zacrtanih „ciljeva razvoja“, kao i promocije globalnog dijaloga u ekonomskoj, socijalnoj i humanitarnoj sferi. Kako bi Ekonomsko-socijalni savet mogao da odgovori narastajućim potrebama zemalja u razvoju, Generalna skupština je 2006. godine, usvojila Rezoluciju 61/16 o jačanju Ekonomskog i socijalnog saveta. Na konferenciji održanoj u julu 2009. godine, od Ekonomsko-socijalnog saveta zatražila je da uputi preporuke u skladu sa odredbama Deklaracije iz Dohe koja je usvojena 2. decembra 2008. godine, a povodom jačanja procesa finansiranja razvoja. Takođe je zatražila i da ispita mogućnost jačanja institucionalnih aranžmana za unapređenje međunarodne saradnje u oblasti fiskalne politike i saradnje sa međunarodnim finansijskim institucijama. Usvajanjem Rezolucije 63/303, Generalna skupština je preporučila osnivanje *ad hoc* panela eksperata za analizu i pružanje tehničke ekspertize za prevazilaženje globalne ekonomske krize. V. An Agenda for Development, Report of the Secretary-General, UN Doc. A/48/935, 6 May 1994; United Nations Millennium Declaration, UN Doc. A/RES/55/2, 18 September 2000; World Summit Outcome Document, UN Doc. A/RES/60/1, 24 October 2005; Strengthening of the Economic and Social Council, UN.Doc. A/RES/61/16, 20 November 2006; Outcome of the Conference on the World Financial and Economic Crisis and Its Impact on Development, UN Doc. A/RES/63/303, 9 July 2009.

³¹ Konkretno, to je očitovano kroz usmerenost Pokreta nesvrstanih na ostvarivanju ciljeva ekonomskog i društvenog razvoja koji su potvrđeni kroz deklaracije i akcione programe počev od Osmog samita u Harareu – 1986. godine, do Osamnaestog samita u Bakuu – 2019. godine. V. Duško Dimitrijević, „The Non Aligned Movement and Reform Tendencies in the United Nations“, *The 60th Anniversary of the Non-Aligned Movement* (Eds. D. Dimitrijević, J. Čavoški), Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2021, 429–462.

reformskom programu ostvarivanja tzv. Milenijumskih ciljeva i ciljeva iz Agende o održivom razvoju 2030, čija bi realizacija trebalo da doprinese uspostavljanju pravednijeg i uravnoteženijeg Novog svetskog ekonomskog poretka.³²

NARASTANJE IDEJE O NOVOM SVETSKOM EKONOMSKOM PORETKU

Težnje nesvrstanih zemalja za istinskom jednakošću, stvarnom nezavisnošću i nespuntanim ekonomskim i društvenim razvojem bile su u velikoj meri ograničene delovanjem vodećih zemalja Globalnog severa. Pokret nesvrstanih kao politički forum zemalja Trećeg sveta stoga je nastavio da produbljuje i širi dinamične odnose sa drugim svetskim akterima kao što je Grupa G77, sa kojom inače deli identitet i istorijsku sudbinu zasnovanu na jedinstvenoj borbi protiv imperijalizma. U saradnji sa ovom grupom (koja je u međuvremenu proširila sastav na 132 država članica), Pokret nesvrstanih preuzeo je katalitičku ulogu u promovisanju ciljeva NMEP-a. Nakon niza finansijskih kriza koje su pogodile svetska tržišta krajem devedesetih godina 20. veka (počev od meksičke monetarne krize, finansijske krize u Aziji i Rusiji, i kolapsa hedž fondova u SAD-u), Pokret nesvrstanih uspostavio je saradnju sa Grupom G20, koja okuplja 19 visoko razvijenih industrijskih zemalja (Argentinu, Brazil, Kinu, Kanadu, Nemačku, Indiju, Indoneziju, Italiju, Francusku, Saudijsku Arabiju, Južnoafričku Republiku, Južnu Koreju, Tursku, Veliku Britaniju, SAD, Japan, Meksiko i Rusiju). Sve ove države (uključujući Evropku i Afričku uniju), rade na usaglašavanju ekonomskih i finansijskih politika razvijenih i manje razvijenih zemalja i na rešavanju globalnih ekonomskih i socijalnih pitanja. Premeštanje pomenutih nadležnosti van sistema UN, bilo je podstaknuto i od određenih zemalja u razvoju, što je u izvesnom smislu minorizovalo ulogu svetske organizacije u sve globalizovanijem sistemu međunarodnih ekonomskih odnosa. Navedena situacija ukazala je na potrebu da se podrži koordinirana odgovornost sistema UN na postizanju ranije promovisanih razvojnih ciljeva, a za šta Grupa G7 zemalja sa najvećim naprednim privredama na svetu (Kanada, Francuska, Nemačka, Italija, Japan, Velika Britanija i SAD), i Bretonvudski sistem, nisu pokazali dovoljno spremnosti.

³² Rezolucijom 70/1 Generalne skupštine iz 2015. godine, formulisano je 17 mogućih ciljeva koji se odnose na svet bez gladi, siromaštva, dobrog zdravstva i obrazovanja, svet jednakih i rodno ravnopravnih, svet dostojanstvenog rada i ekonomskog rasta sa dostupnom i obnovljivom energijom, sa industrijom, inovacijama i infrastrukturom, odgovornom proizvodnjom i potrošnjom, održivim gradovima i zajednicama, svet koji garantuje život na zemlji i pod vodom, svet usmeren protiv klimatskih promena, svet miroljubivih društava i snažnih institucija, jednom rečju svet partnerskih odnosa. V. United Nations General Assembly Resolution: Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development, 70th Session, A/RES/70/1, 25 September 2015.

Osmišljavanje ideje Novog svetskog ekonomskog poretka nadošlo je iz objektivne nužnosti socijalnog i ekonomskog razvoja sveta koji se odvija uporedo sa procesom globalizacije koja je dovela do izvesne „kompresije sveta“ kroz ukidanja ograničenja u pogledu kretanju roba, usluga, ljudi i kapitala, ali i do „intenziviranja svesti“ koja je ubrzala protok informacija, ideja i kulturnih vrednosti.³³ Sa globalizacijom je pojačana prekogranična trgovinska saradnja i razvoj svetskih tržišta, što je za posledicu imalo intenziviranje svetske privrede, a time i poboljšanje opštih uslova života. Međutim, krucijalni problemi globalne ekonomije, ostali su i dalje nerešeni, zbog čega je podstaknuta rasprava o novom konceptu međunarodnih ekonomskih odnosa. Sledstveno, koncept Novog svetskog ekonomskog poretka nije proizašao iz potrebe da se sveobuhvatnim globalnim sistemom liberalne ekonomije zamene regionalni obrasci slobodne trgovine (čemu inače teže Svetska trgovinska organizacija i Bretonvudske institucije), već da bi se uspostavili pravedniji međunarodni ekonomski odnosi koji mogu pružiti koristi za sve učesnike. Zato je bilo potrebno prethodno obezbediti socijalno inkluzivnije, ekonomski održivije i finansijski stabilnije međunarodne ekonomske uslove. Budući da to nije moguće ostvariti u kratkom roku i u okolnostima globalne ekonomske krize, u svetu je naraslo nezadovoljstvo nefunkcionalnošću svetskih ekonomskih i finansijskih institucija, a što je dodatno izazvalo i nova geoekonomska prestrojavanja na drugačijoj geopolitičkoj ravni i ideološkoj osnovi nego što je to bilo u doba Hladnog rata. Ovo prestrojavanje jasno je personifikovalo postojeću podelu između razvijenih zemalja Globalnog severa i nerazvijenih zemalja Globalnog juga, kao i između regionalnih sila u usponu i zapadnih zemalja predvođenih SAD-om kao jedinom preostalom supersilom čija je moć, uprkos jakoj vezi sa transatlantskim saveznicima u vidljivom opadanju. Takva međunarodna situacija međutim, pružila je nove mogućnosti za jači, umreženiji i otvoreniji multilateralni sistem usidren u UN i alternativnim geopolitičkim i geoekonomskim formacijama država.³⁴

ULOGA BRIKS-A U REALIZACIJI IDEJE O NOVOM SVETSKOM EKONOMSKOM PORETKU

U nepovoljnoj konstelaciji međunarodnih odnosa, Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južna Afrika (kao regionalne sile u usponu i članice grupe G20), napravile su izvestan otklon od postojećeg neoliberalnog međunarodnog poretka dogovorom

³³ Ronald Robertson, *Globalization: Social Theory and Global Culture*, Sage Publications Ltd., London, 1992, 1–224.

³⁴ Duško Dimitrijević, „The Struggle for a New International Economic Order“, *Revista Política Internacional*, No. 3, Vol. 5, 2023, 6–21.

o međusobnoj saradnji na ekonomskom, finansijskom i političkom planu u formi BRIKS-a, kao jednoj aalternativnoj međunarodnoj političkoj platformi koja treba da služi ne samo njihovim interesima, već i interesima drugih zainteresovanih zemalja. BRIKS kao skraćenica ili akronim od prvih slova naziva država osnivača, predstavlja međuvladin forum za saradnju zamišljen da okuplja većinu zemalja u razvoju, zemalja Globalnog juga, ali i zemalja koje pripadaju Globalnom severu, zemalja Istoka i Zapada, zemalja sa različitim ekonomskim i političkim sistemima, sopstvenim i prefinjenim vrednostima i civilizacijskim orijentacijama koje efikasno rade u korist demokratizacije međunarodnih odnosa i unapređenja ekonomskog razvoja.³⁵ Kao forum „globalne većine“ (*Global Globe*), BRIKS ima za cilj da kroz koordiniranu akciju uspostavi multilateralnu organizaciju koja bi oblikovala konture novog sistema međunarodnih odnosa.³⁶ Ovim bi BRIKS-ova uloga bila jasno profilisana budući da bi bila usmerena na realizaciju ideje o Novom svetskom ekonomskom poretku sa sopstvenim i karakterističnim skupom pravila, institucija i valuta moći, što podrazumeva odbacivanje ključnih principa vladajućeg neoliberalnog poretka.³⁷

Lideri zemalja BRIKS-a počev od 2009. godine, održavaju redovne godišnje samite na najvišem nivou na kojima dogovaraju mere i akcije o ostvarivanju postavljenih ciljeva na planu globalnog upravljanja i zamene postojećeg međunarodnog ekonomskog poretka. U uslovima kada su SAD i njene saveznice protiv dve vodeće zemlje BRIKS-a uvele unilateralne sankcije (ekonomske sankcije protiv Rusije zbog vojne intervencije u Ukrajini i restriktivne trgovinske mere protiv Kine zbog neloyalne konkurencije), ove zemlje su se odvažile da se suprotstave zapadnoj hegemoniji težeći da BRIKS transformišu u novi geopolitički blok. Istovremeno su se međusobno strateški zbližile formirajući na neformalnoj osnovi Grupu 2, koja bi u perspektivi mogla da parira uglavnom prozapadno orijentisanim članicama Grupa G7 i G20. Ostale članice BRIKS-a (Brazil, Indija i Južnoafrička Republika), svaka iz svojih razloga održavaju bliske odnose sa Rusijom i Kinom, što ih međutim, ne udaljava suviše od zapadnih centara moći. One ne žele nove podele u svetu i to ih

³⁵ Akronim BRIK, vezuje se za Džima O'Nilu, renomiranog ekonomistu investicione banke Goldman Saks koji je još 2001. godine, predvideo da će do 2050. godine, Brazil, Rusija, Indija i Kina postati vodeće svetske ekonomske sile. Pet godina kasnije, 2006. godine, ove četiri zemlje odlučile su da udruže snage i formiraju BRIKS. Njima se 2010. godine, pridružila Južna Afrika, čime je ovaj međuvladin forum dobio naziv BRIKS.

³⁶ Pepe Escobar, „Welcomme to BRIKS!“, *The Cradle*, 2023, <https://new.thecradle.co/articles/welcome-to-the-brics-11>, 15. 9. 2023.

³⁷ Oliver Stuenkel, *The BRICS and the Future of Global Order*, Lexington Books, Washington, 2020, 1–272.

na izvestan način čini „neutralnim“ prema njihovim međusobnim sukobima, ali ne i sasvim ravnodušnim zbog čega teže ujednačavanju stavova o ključnim političkim pitanjima unutar BRIKS-a, ne dovodeći pritom u pitanje svoj neblagonaklon stav prema nepravdi koju je iznedrio neoliberalni ekonomski poredak.

Iako nema uobičajenu institucionalnu strukturu koju poseduju druge međuvladine organizacije, BRIKS je uspeo da postigne konsenzus oko nekih bitnih pitanja institucionalnog funkcionisanja koja se odnose na prijem novih članica. Ne čudi zato, to što su na ovogodišnjem samitu BRIKS-a održanom u Johannesburgu, 23 države zatražile i formalno članstvo (Egipat, Alžir, Argentina, Bahrein, Bangladeš, Belorusija, Bolivija, Kuba, Etiopija, Honduras, Indonezija, Iran, Kazahstan, Kuvajt, Maroko, Nigerija, Palestina, Saudijska Arabija, Senegal, Tajland, UAE, Venecuela i Vijetnam), dok je njih šest zaista i primljeno (Argentina, Egipat, Etiopija, Iran, Saudijska Arabija i UAE), s tim da će se njihova članska prava efektuirati počev od 1. januara 2024. godine. Broj zainteresovanih država za prijem u BRIKS, ovim nije iscrpljen, već se naprotiv, sve više povećava. BRIKS je time postao prestižan geopolitički faktor čiji se uticaj u svetu svakim danom snaži, a na šta uostalom ukazuje i Deklaracija „Johannesburg II“ sa ovogodišnjeg petnaestog po redu samita BRIKS-a u kojoj se *inter alia*, konstatuje da članice BRIKS-a ostaju „posvećene jačanju međusobnog poštovanja i razumevanja, poštovanju suverene jednakosti, solidarnosti, demokratije i otvorenosti, te jačanju saradnje i političkog jedinstva (konsenzusa)“.³⁸

U pomenutom smislu, BRIKS ne odstupa od svojih izvornih ideja, a vidljivije napretke postigao je na planu rešavanja nekih od ključnih svetskih problema u oblasti međunarodne trgovine, međunarodne energetske bezbednosti, klimatskih promena, i naročito u oblasti reformisanja međunarodnih finansijskih institucija (u pogledu reformi kvota MMF-a i Svetske banke). Osnivanjem Nove razvojne banke sa kapitalom od 50 milijardi američkih dolara, BRIKS je dao novi podsticaj investicionim ulaganjima u finansijske i realne sektore zemalja Trećeg sveta. Njome je stvoren alternativni izvor finansiranja održivog razvoja, što će u perspektivi omogućiti podsticanje konkurentnosti različitih oblika multilateralne saradnje. Uspostavljanjem Aranžmana za kontingentne rezerve BRIKS je pružio finansijske garancije svojim članicama za slučaj nelikvidnosti i izbijanja ekonomskih

³⁸ Deklaracijom se potvrđuju obaveze na jačanju okvira uzajamno korisne saradnje BRIKS-a u okviru tri stuba: političkog i bezbednosnog, ekonomskog i finansijskog i kulturnog i međuljudskog. Unapređenje strateške saradnje obuhvata sklapanje partnerstava radi zajedničke dobrobiti, a kroz promociju mira, reprezentativnijeg, pravednijeg međunarodnog poretka, osnaženog i reformisanog multilateralnog sistema, održivog razvoja i inkluzivnog rasta. V. XV BRICS Summit: Johannesburg II Declaration BRICS and Africa: Partnership for Mutually Accelerated Growth, Sustainable Development and Inclusive Multilateralism, Sandton, Gauteng, South Africa, 23 August 2023.

kriza. Pošto Bretonvudski finansijski sistem više nije privlačan zemljama u razvoju (nakon što su sa njim imale bolna iskustva u vezi sa programima restrukturiranja i štednje), BRIKS se sve više okreće stvaranju saveza zemalja koje bi mogle da ostvare monetarnu nezavisnost od američkog dolara i da se na taj način oslobode finansijskih uticaja koji negativno utiču na njihov ekonomski i društveni razvoj. U tom pogledu su dati i konkretni predlozi o stvaranju novog svetskog monetarnog poretku oslonjenog na lokalne valute koji bi smanjio monopol američkog dolara u međunarodnim trgovinskim i finansijskim transakcijama (tzv. dedolarizacija). Takođe su izneti i predlozi za povezivanjem Nove razvojne banke BRIKS-a sa Azijskom bankom za infrastrukturna ulaganja, Fondom za investicionu saradnju Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope i Fondom Puta svile koji predstavljaju pandan transatlantskom sistemu monetarnih ekonomija.³⁹

BRIKS danas čini 42% svetske populacije (3,24 milijarde), oko 30% površine Zemlje, više od 16% svetske trgovine i 23% globalnog BDP-a sa nezaustavljivom tendencijom rasta pariteta kupovne moći. Najnoviji podaci pokazuju superiornost BRIKS-a nad grupom G7, industrijski najrazvijenijih zemalja sveta nakon što je doprinos BRIKS-a u globalnoj ekonomiji dostigao 31,5%, u poređenju sa grupom G7 koja ima udeo od 30,7%. Otud nije strano očekivati, da bi BRIKS do 2040. godine, mogao doprineti sa više od 50% globalnog BDP-a, budući da bi sa novim proširenjem članstva u okviru BRIKS Plus, BRIKS postigao nivo od 50% globalne proizvodnje roba i usluga.⁴⁰ Ako se tome dodaju i zvanični podaci CEIC i Svetske banke o ekonomskim indikatorima zemalja BRIKS Plus (sada BRIKS 11), proizilazi da prošireni BRIKS ima ukupan BDP od 29,2 biliona dolara, ukupan BDP (mereno paritetom kupovne moći) od 59,8 biliona dolara i dug od 8,9 biliona dolara, što nadilazi zemlje iz grupe G7 koje imaju ukupan BDP od 43,5 biliona dolara, BDP (mereno paritetom kupovne moći) od 48,5 biliona dolara i ukupan dug od 55,5 milijardi dolara.⁴¹ Ako se pritom uzmu još u obzir i podaci da BRIKS 11 poseduje polovinu svetskih zlatnih i deviznih rezervi i skoro polovinu

³⁹ Helga Zepp-LaRouche, „The New Silk Road Leads to the Future of Mankind! The New Silk Road becomes the World Land-Bridge“, *Executive Intelligence Review*, E.I.R., News Service Inc., Washington, 2015; Duško Dimitrijević, „China’s New Silk Road: The Opportunity for Peaceful World Development“, *Development of Trade in Modern World: Inovation and Challenges* (Eds. S. Chizhikov, A. Dmitirev, B. Kabylnski), Russian Academy of National Economy and Public Administration, North West Institute of Management, Publishing House NWIM, Saint-Petersburg, 2018, 68–82.

⁴⁰ BRICS to discuss dollar alternatives at August summit: Russia, *Global Times*, 23 July 2023, www.globaltimes.cn/page/202307/1294900.shtml, 15. 9. 2023.

⁴¹ „Geopolitical Confrontation Must End!“, *EIR Daily Alert*, No. 239, Vol. 9, Washington, 28 August 2023.

svetskih rezervi nafte, jasno je da će njegova moć vremenom rasti i da će svet novim pregrupisavanjem regionalnih sila u usponu i zemalja u razvoju (Globalnog juga), pokrenuti novu epohu promena u međunarodnim odnosima uspostavljanjem pravednijeg svetskog ekonomskog poretka koji neće biti zasnovan isključivo na ultimatumima Bretonvudskih institucija koje su sa velikim entuzijazmom sprovodile politiku slobodnog tržišta i strukturalnog prilagođavanja, ali i razorne procese liberalizacije, deregulacije i privatizacije, ostavljajući tako, štetne posledice na privrede zemalja u razvoju.

Sama realizacija ideje o Novom svetskom ekonomskom poretku stoga bi trebalo da dovede do novog ciklusa međunarodne ekonomske saradnje koja bi prepoznala važnost zaštite sopstvenih nacionalnih interesa i koja ne bi bila distancirana od svih racionalnih opcija koje mogu dovesti do značajnih i uzajamnih koristi. Međutim, sa novim odnosom snaga koje karakterišu konfrontacije između alijanse regionalnih sila (zemalja u usponu) i visokorazvijenih kapitalističkih država predvođenih SAD (tzv. kolektivnog Zapada), ne nazire se kraj neoliberalne hegemonije, narušavanja i paralisanja postojećih međunarodnih institucija, kao i relativizacije i fragmentacije međunarodnog pravnog poretka. U takvim, gotovo entropijskim okolnostima, na jubilarnoj Konferenciji Pokreta nesvrstanih održanoj u Beogradu 2021. godine, Pokret je podsetio na ranije potvrđene vrednosti NMEP-a, njegove principe i vizije sa kojima bi bilo moguće oživeti multilateralni dijalog o budućnosti sveta i uspostavljanju Novog svetskog ekonomskog poretka. Ovaj poredak bi, prema Pokretu nesvrstanih, trebalo da dovede do novog sistema međunarodnih ekonomskih odnosa koji bi bili izgrađeni na pravednijem, ravnopravijem, efikasnijem i uravnoteženijem konceptu međunarodnog ekonomskog razvoja. Ovakav razvoj omogućio bi veću inkluzivnost i održivost svim zemljama bez obzira na stepen njihove ekonomske moći i izbor društveno-političkog sistema.⁴²

⁴² Pokret je ostao dosledan u svojoj poziciji odbrane i promocije vrednosti NMEP-a, o čemu svedoče i zajednički stavovi nesvrstanih zemalja formulisani na poslednjem Samitu održanom u Bakuu 2019. godine, na kojem je apostrofirana potreba podeljenom odgovornošću u vezi sa uspostavljanjem Novog svetskog ekonomskog poretka i preuzimanja uloge u multilateralnom regulisanju globalnih problema. Pokret je preuzeo konkretne pravne obaveze proklamovane u nizu značajnih dokumenata usvojenih na Svetskom samitu za društveni razvoj iz 1995. godine, na Milenijumskom samitu UN iz 2000. godine, na Svetskom samitu o održivom razvoju iz 2002. godine, na Svetskom samitu o Milenijumskim ciljevima razvoja iz 2005. godine, na Konferenciji o održivom razvoju Rio + 20 iz 2012. godine, na Trećoj međunarodnoj konferenciji UN o smanjenju rizika od katastrofa iz 2015. godine, potom i obaveze iz Agende o održivom razvoju do 2030. godine, iz Akcione agende Treće međunarodne konferencije o finansiranju razvoja održane u Adis Abebi 2015. godine, iz Pariskog sporazuma kao dela Okvirne konvencije UN o klimatskim promenama iz 2015. godine, iz Nove urbane agende iz 2016. godine (Habitat III) i obaveze utvrđene na Konferenciji UN o saradnji Jug-Jug održanoj u Buenos Ajresu 2019. godine. V. D. Dimitrijević (2021), op. cit.

Uspostavljanje Novog svetskog ekonomskog poretka uz distanciranje od vladajućeg neoliberalnog ekonomskog poretka (*decoupling*), postavlja se otud kao istorijska nužnost i jedini mogući put za postepenu institucionalizaciju novih formi globalnog upravljanja koje bi bile sposobne da delotvorno rešavaju nagomilane ekonomske, političke i socijalne probleme u svetu. Ukoliko bi ova ideološka platforma postala i stvarnost, to bi omogućilo BRIKS-u da preuzme ulogu jednog od najuticajnijih aktera u međunarodnim odnosima. Zasad se međutim čini, da BRIKS ima veće potencijale negoli što poseduje realnu snagu kojom bi planirane ciljeve mogao da sprovede u delo. Pod pretpostavkom da se njegovi ciljevi u doglednoj budućnosti ipak realizuju, to bi sasvim sigurno dovelo do novih međunarodnih integracija i strateških partnerstava sa regionalnim savezima poput Zajednice država Latinske Amerike i Kariba (*Community of Latin American and Caribbean States* – CELAC), Asocijacijom nacija jugoistočne Azije (*Association of Southeast Asian Nations* – ASEAN), Afričkom unijom (*African Union* – AU), Savetom za saradnju arapskih država Zaliva (*Gulf Cooperation Council* – GCC), itd. U svakom slučaju, ako BRIKS ne bi primenio širi pristup u ovom procesu, njegov bi uticaj mogao proizvesti nove međunarodne podele kroz stvaranje novih i antagonističkih regionalnih blokova (moguće i vojno-političkih saveza), što bi imalo negativne efekte u realizaciji ideje o uspostavljanju pravednijeg i uravnoteženijeg Novog svetskog ekonomskog poretka. Pritom bi ove limitirane regionalne integracije sasvim sigurno izazvale i talas „minilateralizma“ tj. diplomatskih angažmana koji daju značaj malim i srednjim koalicijama istomišljeničkih država sa kojima bi bilo moguće ugroziti planirane međunarodne akcije na rešavanju globalnih svetskih problema i bezbednosnih pretnji.⁴³ Uzimajući u obzir postojeću konkurenciju među velikim silama koja je dovela do ubrzane tranzicije moći (a time i do oblikovanja multipolarnog ili policentričnog međunarodnog poretka), kao i vidljiv gubitak poverenja između zemalja Globalnog severa i Globalnog juga, jasno je da bi ovakvu situaciju trebalo izbeći. Pritom bi valjalo imati u vidu da se svet još uvek nalazi na raskrsnici na kojoj u stalno promenljivim okolnostima mora da proceni šta treba sačuvati, a šta promeniti kroz osmišljavanje novih ciljeva i principa (ili recipiranje onih starih koji su se pokazali svrsishodnim), kako se ne bi vratio ranijim ideološkim vrednostima i modelima koji su u prethodnom istorijskom periodu uzrokovali velike političke i ekonomske krize doprinoseći urušavanju globalnog međunarodnog poretka.

⁴³ Andrew Cheatham, Adam Gallagher, „Why the BRICS Summit Could Be a Big Deal“, United States Institut of Peace, 23 August 2023, <https://www.usip.org/publications/2023/08/why-brics-summit-could-be-big-deal>, 15. 9. 2023.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Sukob u Ukrajini, strašne humanitarne katastrofe, državni udari širom Afrike, migraciona kriza u Centralnoj Americi, mnogobrojne klimatske katastrofe, ali i borba za prirodne resurse i bogatstva samo su neka od otvorenih pitanja koja frustriraju današnju međunarodnu zajednicu. Njena nesposobnost da se suoči sa globalnim ekonomskim izazovima, da koordinira adekvatne odgovore na probleme pandemije kovida 19 i rastućih dugova zemalja u razvoju, dovela je do ozbiljne egzistencijalne krize postojećeg međunarodnog ekonomskog poretka. Sve što je međunarodna zajednica uradila u proteklom periodu nije bilo dovoljno da se sačuva stabilnost i održivost ovog poretka, zbog čega su inicirani zahtevi za njegovu transformaciju, pa čak i zamenu Novim međunarodnim ekonomskim poretkom. Tim pre, jer se globalna ekonomija pokazala nepravičnom budući da je globalno upravljanje međunarodnim ekonomskim odnosima prepušteno malom broju visoko razvijenih država i Bretonvudskim institucijama koje, uprkos proklamovanim ciljevima, nisu pratile stvarne potrebe zemalja u razvoju, a što je u posthladnoratovskom periodu kulminiralo novom podelom na geopolitičkoj ravni – Globalni sever i Globalni jug (umesto ranije hladnoratovske podela između Istoka i Zapada).

Nadovezujući se na koncept NMEP-a (koji je nastao na inicijativu zemalja Trećeg sveta okupljenih oko Pokreta nesvrstanih, a pod okriljem Ujedinjenih nacija), ideja o Novom svetskom ekonomskom poretku takođe insistira na poštovanju suverene jednakosti, međuzavisnosti i saradnji svih država u cilju ravnomernijeg ekonomskog razvoja i uspostavljanja pravednijeg ekonomskog poretka koji bi bio zasnovan na eliminisanju enormnih ekonomskih razlika između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju. Budući da ovaj poredak ne može biti monolitan, već naprotiv, višeslojan kroz delovanje na makro, mezo i mikro političkom nivou, jasno je da će u njemu biti manifestovane centrifugalne i centripetalne snage kroz polarizujuće odnose velikih sila, regionalnih saveza i različitih zemalja bez obzira na njihov geografski položaj, ekonomski i društveno-politički sistem kojem inkliniraju. Realizacija ideje o Novom svetskom poretku otud će zavisiti od spremnosti međunarodne zajednice da uspostavi složenu strukturu međunarodnih odnosa između različitih međunarodnih aktera koji imaju jednake interese za ojačavanjem međunarodne ekonomske saradnje i koji gaje iste ili slične civilizacijske vrednosti. Po svoj prilici, ta realizacija će zahtevati i dodatne napore radi prevazilaženja antagonističkih odnosa između SAD i njenih saveznika i sila u usponu (Rusije, Kine, Indije, Brazila i Južnoafričke Republike okupljenih u okviru BRIKS-a), koje podržavaju zemlje Globalnog juga čije interese inače one delom i zastupaju. Dogovor o sprovođenju ideje Novog svetskog ekonomskog poretka u delo otud neće biti nimalo

lak zadatak, budući da bi tokom pregovora dominantniju ulogu imali predstavnici Globalnog severa reprezentovani u različitim grupama ekonomski razvijenih zemalja (pre svega u grupama G20 i G7), te vodećim međunarodnim finansijskim i ekonomskim organizacijama (Bretonvudskim institucijama, STO, i dr.). Međutim, uz posredničku akciju UN, bilo bi ipak moguće uspostaviti određenu ravnotežu u pregovorima koja bi poslužila ostvarenju ideje o pravednijem i uravnoteženijem Novom svetskom ekonomskom poretku. Ovakvim pristupom bila bi reafirmisana uloga UN u međunarodnim odnosima, a što bi dalje doprinelo realizaciji njenih Milenijumskih ciljeva i ciljeva iz Agende o održivom razvoju 2030. Istovremeno, to bi mogla biti i idealna prilika da se međunarodni ekonomski odnosi usklade sa principima solidarnosti i saradnje, ali i sa potrebama održivosti, inkluzivnosti i otpornosti globalne privrede čije jačanje može osnažiti sistem globalnog upravljanja, toliko nužnog za sadašnje, ali i za buduće generacije.⁴⁴

Dr. DUŠKO DIMITRIJEVIĆ
Professorial Fellow, Institute of International
Politics and Economics, Belgrade

TOWARDS A FAIRER WORLD ECONOMIC ORDER – FROM IDEA TO REALIZATION

Summary

The development of modern international relations is conditioned by the world political and economic crisis, which encourages accelerated geopolitical regrouping on the level between the countries of the Global North and the Global South. Since a compromise between these two groups of countries was not reached, the idea of a New World Economic Order was initiated, which is promoted by rising regional powers gathered around BRICS as an intergovernmental forum for cooperation that should serve to realize the interests of different countries, regardless of their civilization affiliation and economic or socio-political systems to which they tend. The realization of this idea could lead to the replacement of the still ruling neoliberal order, which requires reforms of international economic institutions, the establishment of an alternative international financial system, the consolidation and progressive development of international economic law and the reaffirmation of the role of the UN. The idea of a New World Economic Order is not new and follows the spirit of the previously proclaimed concept of the New International Economic Order (NIEO), which was the focus of the work of the UN and the Non-Aligned Movement decades ago, and whose development this study pays special attention to.

Key words: New World Economic Order, NIEO, UN, Non-Aligned Movement, BRICS

⁴⁴ United Nations General Assembly: Our Common Agenda, Report of Secretary General, A/75/982, 75th Session, 5 August 2021.

Literatura

- Allison R., *The Soviet Union and the Strategy of Non-Alignment in the Third World*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009.
- Arrighi G., „The World Economy and the Cold World (1970–1990)“, *The Cambridge History of the Cold War* (Eds. M. P. Leffler, O. A. Westad), Cambridge University Press, Cambridge, 2010.
- Bedjaoui M., „Non-alignment et Droit international“, *Recueil des Cours* (1976/III), Vol. 151, La Haye, Springer, Netherlands, 1978.
- Bogetić D., *Nesvrstanost kroz istoriju*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2019.
- Bulajić M., *Međunarodno pravo ekonomskog razvoja*, Savez udruženja pravnika Jugoslavije, Beograd, 1980.
- Čavoški J., „Za jedan pravedniji svet: Jugoslavija, nesvrstani, i borba za Novi međunarodni ekonomski poredak (1973–1976)“, *Tokovi istorije*, br. 2, INIS, Beograd, 2022.
- Cheatham A., Gallagher, A., „Why the BRICS Summit Could Be a Big Deal“, United States Institut of Peace, 23 August 2023, <https://www.usip.org/publications/2023/08/why-brics-summit-could-be-big-deal>.
- Dimitrijević D., *Reforma Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2009.
- Dimitrijević D., Vučić, M., „Globalisation and the new world order“, *Globalized World: Advantage or Disadvantage* (Eds. B. Đorđević, T. Tsukimura, I. Lađevac), Global Resource Management, Doshisha University, Institute of International Politics and Economics, Belgrade, 2016.
- Dimitrijević D., „China’s New Silk Road: The Opportunity for Peaceful World Development“, *Development of Trade in Modern World: Inovation and Challenges* (Eds. Chizhikov S., Dmitirev A., Kabylini B.), Russian Academy of National Economy and Public Administration, North West Institute of Management, Publishing House NWIM, Saint-Petersburg, 2018.
- Dimitrijević D., „The Non Aligned Movement and Reform Tendencies in the United Nations“, *The 60th Anniversary of the Non-Aligned Movement*, Institute of International Politics and Economics (Eds. D. Dimitrijević, J. Čavoški), Belgrade, 2021.
- Dimitrijević D., „The Struggle for a New International Economic Order“, *Revista Política internacional*, No. 3, Vol. 5, 2023.
- Escobar P., „Welcomme to BRIKS!“, *The Cradle*, 2023, <https://new.thecradle.co/articles/welcome-to-the-brics-11>.
- Jelisavac Trošić S., Tošović Stevanović, A., Ristanović V., *Kriza svetske ekonomije na početku 21. veka*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2021.
- Karshenas M., „Power, Ideology and Global Development: On the Origins, Evolution and Achievements of UNCTAD“, *Forum* 2016, No. 4, Vol. 47, 2016.

- Kegley C. W., Wittkopf E. R., *World Politics: Trend & Transformation*, Thompson Learning INC, Wadsworth, 2002.
- Keohane R. O., Nye, J. S., „Transnational Relations and World Politics“, *International Organization*, No. 3, Vol. 25, 1971.
- Kreća M., *Međunarodno javno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2020.
- Krivokapić B., *Međunarodno pravo – koreni, razvoj, perspektive*, Megatrend univerzitet, Beograd, 2006.
- Makarczyk J., *Principles of a New International Economic Order: A Study of International Law In the Making*, Martinus Nijhoff Publisher, Leiden, 2001.
- Mates L., *Nesvrstanost, teorija i savremena praksa*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 1970.
- Nye J. S., Keohane, R. O., „Transnational Relations and World Politics: An Introduction“, *International Organization*, No. 3, Vol. 25, 1971.
- Prashad V., *The Darker Nations: A People's History of the Third World*, The New Press, New York, 2007.
- Robertson R., *Globalization: Social Theory and Global Culture*, Sage Publications Ltd., London, 1992.
- Stuenkel O., *The BRICS and the Future of Global Order*, Lexington Books, Washington, 2020.
- Tomuschat C., „New International Economic Order“, *Eyclopedia of Public International Law* (Ed. R. Bernhardt), Elsevier, Amsterdam, 1997.
- Vilus J., „Međunarodno privredno pravo i novi međunarodni ekonomski poredak“, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, br. 3, Beograd, 1976.
- Vukadinović R., *Izabrana djela: Teorije međunarodnih odnosa, teorije spoljne politike*, CID, Fakultet političkih nauka, Podgorica, 2009.
- Zepp-LaRouche H., „The New Silk Road Leads to the Future of Mankind! The New Silk Road becomes the World Land-Bridge“, *Executive Intelligence Review, E.I.R.*, News Service Inc., Washington, 2015.